

Весна Капор

КАД СМО СЕ ТО ИЗГУБИЛИ

Захар Прилепин, *Црни мајмун*
Драслар партнер, Београд, 2013.

Захар Прилепин је један од најчитанијих и најпревођенијих руских писаца млађе генерације. У Америци су га описали као руског Хемингвеја, у Русији је дочекан као нови Достојевски, нови Толстој, Чехов, Горки, поређења су различита. Међутим, истина је да је он је све то, на нов и свој начин.

Оно што занима Прилепина, што је окосница његовог приповедања јесте: Русија, руски човек, отаџбина и нови друштвени поредак, однос традиције и савремености. Он пише о распаду и пропасти једног система, једне велике државе, о распаду моралног кода и о успостављању новог либералног поретка. Његове књиге су еруптивне, динамичне, пуне догађаја, наратив је убрзан; скоро филмски, причају се сурове приче, док заправо све време, поред основног тока, писац кроз детаље бележи другу битнију и тишу причу: причу о свакодневици, о обичном, другом лицу својих јунака, њиховом унутрашњем дубоко ефемерном свету.

Прилепинова приповедачка стратегија подразумева непрестано преплитање, готово натуралистичке описе савременог друштва, са тихим сентименталним сећањима и причама о породицама главних јунака и о неком далеком времену у коме су моралне вредности биле другачије. И у тој функцији писац, сигурно и вешто, употребљава језик. Од кратких, једноставних реченица којима приказује акцију до изузетних поетских и психолошких

момената као контрапункта, креће се способност Захара Прилепина да ис-каже дух и душу света о коме пише. Режирајући тако своје приповедање Прилепин ствара слојевит свет књижевности. Велике и битне ствари, откривају се, често, само кроз назнаке, успутно, али дају печат целокупном фону испричаног.

Захар Прилепин је неколико пута гостовао у Србији и наша публика, наши читаоци препознали су га као свога писца, што свакако није случајно, јер свет о коме пише, начин на који бележи распад једног друштвеног система у коме смо и сами живели, без обзира на његове нијансе, произвео је емотивно-искуствену спознају поверења у писца и његову поетику.

Књига *Црни мајмун* проглашена је најбољим фантастичним романом 2011, међутим, како аутор сам каже није реч о фантастици у правом смислу, него о ономе што долази из сфере душе, што је можда могуће.

Књига тако има и нову боју у односу на досадашње, али као и раније Прилепин истражује и разобличава друштвени систем. Истражује, пита, бележи. Отвара различита морална и духовна питања, дозвољава читаоцу да домисли и домишља могућности. И мада у сфери фантастичног реализма, привлачност и изражајност приповедања, поново се огледају у језику, његовој сочности, умећу да истанчано ис-каже емоцију или слику.

Окосница романа јесте прича о деци убицама; о могућем експерименту, у чијем се средишту, изненада, налази приповедач, по професији новинар.

Паралелно с тим, он проживљава и своју личну причу/драму, на емотивном плану.

И као и пре, Прилепин гради свет романа на паралелним сликама. На једној страни деца убице, на другој његова сопствена деца. На једној страни – жена, на другој – љубавница. На једној – породица, на другој – клизави простор слободе. Успутно се појављује галерија разноликих ликова, као пресек руског друштва (као пресек било ког друштва) од сводника до високих функционера.

Одабравши ову тему, Прилепин заправо поставља питања о добру и злу, алудирајући на склиску линију између невиности и кривице, између анђеоског и пакленог, отвара широку лепезу промишљања о недовршености бића, о битку, о души.

Између осталог отвара питање смисла речи. Ознаке и означеног, свега реченог, пронађеног, обележеног... тако и питање смисла сопственог делања.

Поред главног наративног тока, у коме новинар-приповедач прати експеримент са децом и покушава да расветли масовно убиство у једном месту, писац се бави и промишљањем различитих есенцијал-

них тема: у центру јунаковог живота је потрага за љубављу, њеним трајањем (*нема штога, једном волиш, више не волиш*), затим врло иронична, прецизна социјално-егзистенцијална питања: *где могу да раде ипак мршви?*

Може се рећи да је ова Прилепинова књига писана у потпуно другачијем кључу од осталих његових дела преведених на српски језик. Али, језик којим се писац служи као најлепшим инструментом ублажава суровост приповедног.

Наш јунак, у равни са Јозефом К. уплетен у мрежу неразмрсовог система, у мрежу експеримента глобалних размера и догађаја, бива осујећен у својој потрази за причом, дакле смислом. И како се изненада нашао у том вртлогу, тако му се одједном и затварају сва врата и могућности сазнања.

Прича тече и дијахроно и синхроно. Од деце мучитеља у старој Кини, до одреда деце убица у Африци. Неке ситуације се у том коду понављају, и додирују, али оно што је читаоцима свакако занимљиво је и епизода о белој мами Анђелини, која долази Африку да усвоји и неко дете које није бело.

Дакле, у овој књизи, наћи ћемо и апокалиптичну представу света, заправо питање свима нама: у каквом свету ми то живимо, и каква морална и духовна начела остављамо нашој деци? Могу ли се она претворити у хорде без емоција, без морала и савести? И чија су кривица онда злочини? Оних који руководе експериментима, или оних који су оруђа? У овом контексту отвара се и константно питање-трагалица његове прозе: како остати човек, како сачувати душу?

Мотивисаност самог наслова, такође, може бити вишезначна. На једном, првом, нивоу она је везана за играчку коју главни јунак купује деци: мали црни мајмун. На другом, дубљем асоцира на експерименте везане за те животиње, на трећем указује на мајмуна као исходиште људске природе...

Но, оно што је својствено Прилепиновом самеравању света у претходним књигама, јавља се и у овом рукопису, а то је, дубоко поткопана, али ипак, видљива нада да се свако може искупити и пронаћи свој прозор, свој делић светлости. У том смислу роман можемо препоручити и као духовно-егзистенцијално путовање главног јунака које почиње: *Када сам се изгубио – ето шта ме занима...* а завршава се реченицом: *Ја ћу још дуго да пушћујем.*

И, као што на почетку рекосмо, вишеслојности читања Прилепиновог рукописа, његова сурова сентименталност, динамика и језик препознатљиви су, али увек нови и позив су за читање.